

เปรียบเทียบเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง
พ.ศ. 2440-2475 กับหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475-2500
A Comparative Study of Political Freedom in Thailand Through Political Literature
Before (2440-2475 B.E.) and After (2475-2500 B.E.) the Regime Change

กัลยา เนตรายน* และวิจิตรา ศรีสอน
วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Kanlaya Netrayon*, and Wijittra Srisorn
College of Politics and Government, Suan Sunandha Rajabhat University

Received: October 25, 2024

Revised: July 4, 2025

Accepted: July 8, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2440-2475 (สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์) 2) ศึกษาเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475-2500 (สมัยประชาธิปไตย) 3) เปรียบเทียบเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2440-2475 (สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์) กับหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475-2500 (สมัยประชาธิปไตย) การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยแบ่งตามรูปแบบของการศึกษาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 คน จาก นักประพันธ์ด้านวรรณกรรมการเมือง จำนวน 5 ท่าน นักวิชาการด้านการเมืองการปกครอง จำนวน 5 ท่าน นักวิชาการด้านวรรณกรรมการเมือง จำนวน 5 ท่าน และนักการเมืองจำนวน 3 ท่าน ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และวิธีวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) มีการควบคุมเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2440-2475 (สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์) คือ การจำกัด การกำหนดหนังสือต้องห้าม การทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง และการลงโทษด้วยการทรมานร่างกาย 2) มีการควบคุมเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475-2500 (สมัยประชาธิปไตย) คือ การจำกัดตลอดชีวิต การออกกฎหมาย และการสนับสนุนวรรณกรรมที่ส่งเสริมนโยบายรัฐ 3) เปรียบเทียบเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองพบว่าทุกวิธีการเป็นการจำกัดเสรีภาพทางการเมืองของสังคมไทยทั้งในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และประชาธิปไตย

คำสำคัญ: เสรีภาพ การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การปกครองระบอบประชาธิปไตย

Abstract

This research aimed to (1) study political freedom in Thailand through political literature prior to the change of government during B.E. 2440–2475 (the absolute monarchy period), (2) study political freedom in Thailand through political literature after the change of government during B.E. 2475–2500 (the democratic period), and (3) compare political freedom in Thailand through political literature before and after the change of government-between B.E. 2440–2475 (absolute monarchy) and B.E. 2475–2500 (democracy). This study was qualitative in nature, employing document analysis and in-depth interviews. The key informants were selected according to the research framework, comprising a total of 18 individuals: 5 political literature authors, 5 scholars in political science and public administration, 5 scholars in political literature, and 3 politicians. Data were verified through triangulation and analyzed using content analysis methods. The research findings revealed that: (1) prior to the regime change, political freedom in Thailand was suppressed through imprisonment, the banning of publications, character defamation, and physical torture; (2) after the regime change, political freedom was controlled through life imprisonment, the enactment of laws, and the promotion of state-sponsored literature; and (3) a comparison of political freedom in both periods indicated that various forms of control consistently restricted political freedom in Thai society, both under the absolute monarchy and the democratic regime.

Keywords: Freedom, Absolute Monarchy, Democratic Regime

บทนำ

เสรีภาพในการใช้ชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างสมดุลให้กับวิถีชีวิตของพลเมือง โดยเฉพาะเสรีภาพทางการเมืองที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิต แต่เมื่อใดที่ประชาชนรู้สึกถึงความไม่เป็นธรรม การเรียกร้องเพื่อเสรีภาพตามธรรมชาติจะเกิดขึ้น ซึ่งรูปแบบการเรียกร้องเสรีภาพขึ้นอยู่กับชนชั้น การศึกษา และสภาพสังคมในแต่ละยุคสมัย วรรณกรรมการเมืองเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญในการเรียกร้องเสรีภาพ เนื่องจากวรรณกรรมเป็นสื่อที่เข้าถึงง่าย สามารถสื่อสารอารมณ์ที่สะท้อนความคิดและสอดแทรกทัศนะทางการเมืองลงในบทประพันธ์ และนักประพันธ์สามารถบันทึกสถานการณ์ทางการเมืองรวมถึงประวัติศาสตร์ของสังคมการเมืองเอาไว้ได้ เพราะ“วรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับวิวัฒนาการของสังคมอย่างใกล้ชิด ผู้เขียนได้เสนอความคิดเห็นของตนผ่านเรื่องราวและเหตุการณ์ในวรรณกรรม การใช้งานเขียนเพื่อชี้นำสังคมจึงเป็นกลวิธีหนึ่งที่ปัญญาชนในสังคมไทยเลือกใช้” (สุริยะ หาญพิชัย, 2565) ภาครัฐทั้งในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และประชาธิปไตยจึงตระหนักถึงความสำคัญของวรรณกรรมการเมืองที่สามารถสื่อสารอุดมการณ์ทางการเมืองให้เข้าถึงประชาชนจนผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในด้านการกล่อมเกล่าและชักจูงผู้อ่านให้เกิดความคิดคล้อยตามทางการเมือง การควบคุมเสรีภาพทางการเมืองผ่านวรรณกรรมจึงเกิดขึ้น และกลายเป็นปัญหาที่นักประพันธ์ ซึ่งเป็นพลเมืองของสังคมถูกปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกทั้งที่เป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานอันพึงมีตามธรรมชาติ แต่“การแสดงออกของบุคคลในฐานะปัจเจกชนตามกฎหมายย่อมต้องมีขอบเขต ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นหรือก่อให้เกิดภัยอันตรายแก่สังคม หรือความมั่นคงของรัฐ” (ปิ่นบุญญา ลำมะนา, 2560) หลักการเหล่านี้นำไปสู่การตีความจากเนื้อหาในวรรณกรรมตามกรอบของกฎหมายในระบอบการปกครองแต่ละสมัยว่าวรรณกรรมการเมืองเรื่องใดมีแนวคิดทางการเมืองที่อาจขัดต่อกฎหมายหรือแนวปฏิบัติของรัฐที่สามารถนำไปสู่การควบคุมเสรีภาพทางการเมืองที่มักขาดความสมดุลระหว่างอำนาจกับเสรีภาพเสมอ สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันที่การเรียกร้องเสรีภาพทางการเมืองไทยยังคงดำเนินต่อไปอย่างไม่มีบทสรุป

การศึกษาประวัติศาสตร์การเรียกร้องเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองโดยการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองในแต่ละยุค จะทำให้เข้าใจผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่สะท้อนภาพแนวคิดและวิถีปฏิบัติผ่านทางวรรณกรรมการเมือง ซึ่งสามารถนำไปเป็นเครื่องมือสร้างความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงด้านการควบคุมและการเรียกร้องเสรีภาพของการเมืองการปกครองแต่ละยุคสมัย โดยอาศัยบทเรียนจากประวัติศาสตร์เป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงแนวคิดทางการเมืองในยุคปัจจุบันที่ชนรุ่นหลังจะนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการแสดงออกเพื่อรักษาและเรียกร้องเสรีภาพของประชาชนได้อย่างมีหลักการ รวมถึงภาครัฐสามารถนำแนวทางการควบคุมเสรีภาพในอดีตมาปรับปรุงและแก้ไขให้เหมาะสมกับยุคสมัย เป็นประโยชน์ต่อแวดวงการศึกษา แวดวงการเมืองและประชาชนทั่วไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2440–2475
2. เพื่อศึกษาเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475–2500
3. เพื่อเปรียบเทียบเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2440–2475 กับหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475–2500

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิด

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเสรีภาพ

โทมัส ฮอบส์ นักปรัชญาผู้ค้นคิดทฤษฎีสัญญาประชาคมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 ซึ่งยืนยันว่า “อำนาจนั้นมาจากการตกลงมอบให้โดยประชาชนผู้ถูกปกครอง” แม้ว่าสิทธิธรรมของประชาชน ในการขัดขืนอำนาจรัฐ จะมีได้อยู่ในความคิดของฮอบส์ แต่ฮอบส์ก็เป็นคนแรกที่สาธิตอย่างเป็นระบบว่า รัฐเป็นเพียงองค์กรเทียม ที่มนุษย์รวมตัวกันสถาปนาขึ้น เพื่อให้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในหมู่ตน เป้าหมายของการปกครองจึงเป็นอันไม่มีได้ นอกจากเพื่อจรรโลงสวัสดิภาพของปวงชน (นพพร ประชากุล, 2560)

จอห์น ล็อก เน้นว่ามนุษย์มีเสรีภาพตามธรรมชาติที่เท่าเทียมกัน มนุษย์มีเสรีภาพที่จะกระทำตามความปรารถนาของตนกับสิ่งที่ตนเป็นเจ้าของและของบุคคลอื่น โดย “ไม่ขึ้นกับเจตจำนงของผู้หนึ่งผู้ใด” เขามีสิทธิที่จะไม่ทำตามความประสงค์ของคนอื่น คือความหมายของเสรีภาพ ส่วนความเสมอภาคที่มนุษย์มีเท่าเทียมกัน เป็นความเสมอภาคที่มีความสัมพันธ์ด้วยเหตุผลและกฎธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพที่สงบสุข ไม่ใช่สงคราม มนุษย์มีอำนาจในการลงโทษผู้ละเมิดกฎเอง เพื่อรักษาความเสมอภาคในสังคม รวมถึงมองว่ารัฐเกิดขึ้นเพื่อคุ้มครองเสรีภาพของมนุษย์จากสภาพธรรมชาติ (พระมหาหมชนินทร์ ปุริสุตโตโม, 2564)

2. แนวคิดเสรีนิยม ให้ความสำคัญต่อสิทธิธรรมชาติของมนุษย์ทั้งในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน สิทธิธรรมชาติดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงอยู่อย่างแท้จริงของมนุษย์ และจะต้องได้รับความคุ้มครอง นอกจากนี้เสรีนิยมได้ยึดหลักความเปิดเผย การโต้แย้งถกเถียงด้วยหลักของเหตุผล ความยุติธรรม ความอดทนอดกลั้นที่จะรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย (สมนึก จันทริโสตา และคณะ, 2565)

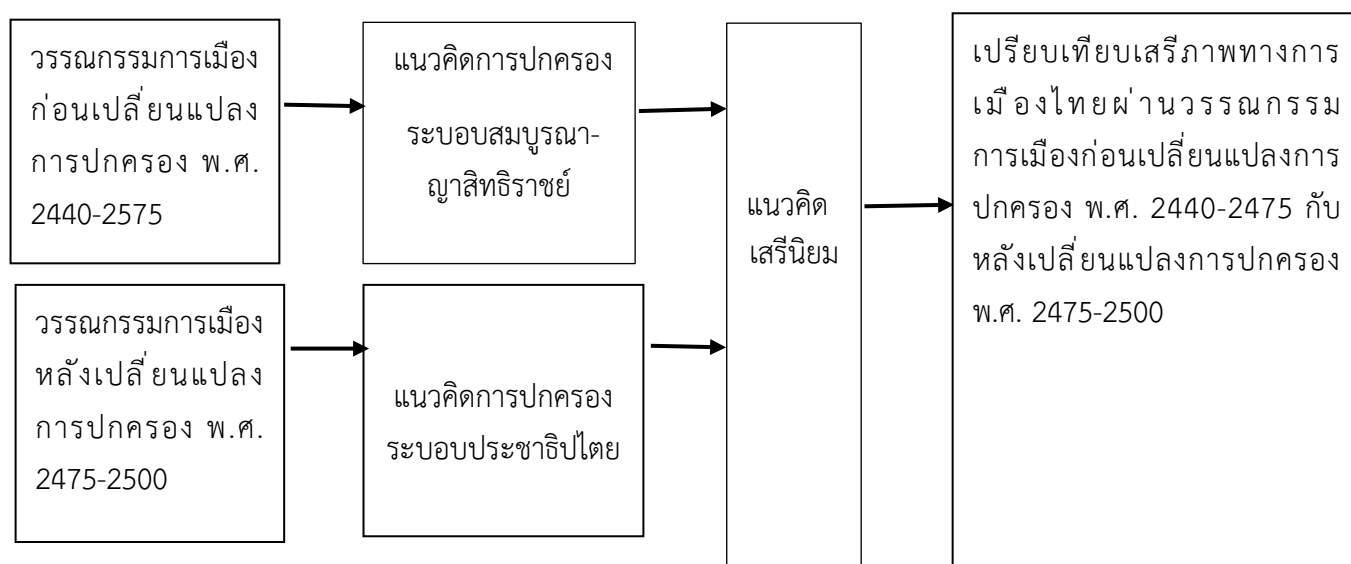
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งกษัตริย์มีอำนาจเบ็ดเสร็จในการปกครอง เป็นระบบที่เกิดขึ้นในสมัย ร.5 เพื่อรับมือกับการล่าอาณานิคม และการเมืองภายใน ที่ต้องการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง ยกเลิกหัวเมืองประเทศราชและระบบราชการแบบเดิม เป็นระบอบการปกครองที่ให้กษัตริย์มีอำนาจเบ็ดเสร็จมีสิทธิขาดในการบริหาร กษัตริย์ คือ กฎหมาย

และที่มาของกฎหมายทั้งปวง ที่ไม่สามารถถูกจำกัดด้วยสภา ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ถูกใช้ในไทยเพียง 3 รัชสมัย เท่านั้น ก่อนไทยจะเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ประชาธิปไตย (พระจันทร์ เอี่ยมชื่น, 2563)

4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ประชาธิปไตยนั้น มีความหมายทั้งในแง่ อุดมการณ์หรือลัทธิความคิดทางการเมืองและความหมายในเชิงระบอบการปกครอง โดยเป็นที่ประจักษ์กันทั่วไปว่า เป็นระบอบการปกครองที่สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง โดยมีกลไกเงื่อนไขรองรับศักดิ์ศรี สิทธิ เสรีภาพและความเท่าเทียมกันของบุคคลในสังคม (นพรัตน์ ชมภูณัฐ และคณะ, 2563)

กรอบแนวคิด

จากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยศึกษาแนวคิดการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ศึกษาแนวคิดการ ปกครองระบอบประชาธิปไตยและศึกษาแนวคิดเสรีนิยม เพื่อสังเคราะห์เสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรม การเมืองมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดได้ในภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1: กรอบแนวคิดงานวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง เปรียบเทียบเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2440–2475 กับหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475–2500 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กำหนดวิธีการศึกษาและวิจัยด้วยการค้นคว้าจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เจาะลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) โดยมีขั้นตอนดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 18 คน เนื่องจากเป็นจำนวนที่สามารถ เข้าถึงและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่หลากหลายและครอบคลุมประเด็นสำคัญที่ต้องการศึกษา โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็น แบบเจาะจง เพื่อให้ได้ข้อมูลจากกลุ่มที่มีความรู้และประสบการณ์ตรงในเรื่องที่ศึกษาและเพื่อให้รวบรวมข้อมูลที่ เพียงพอที่จะได้ข้อสรุปที่จำเป็น แบ่งตามรูปแบบของการศึกษาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 คน จาก นักประพันธ์ด้าน

วรรณกรรมการเมือง จำนวน 5 ท่าน นักวิชาการด้านการเมืองการปกครอง จำนวน 5 ท่าน นักวิชาการด้านวรรณกรรม
การเมือง จำนวน 5 ท่าน และนักการเมือง จำนวน 3 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 1 ประเภท คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นักประพันธ์ด้านวรรณกรรมการเมือง จำนวน 5 ท่าน นักวิชาการ
ด้านการเมืองการปกครอง จำนวน 5 ท่าน นักวิชาการด้านวรรณกรรมการเมือง จำนวน 5 ท่าน และนักการเมือง
จำนวน 3 ท่าน

การสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับเสรีภาพ
ทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมือง พ.ศ. 2440-2500 จากนักประพันธ์ด้านวรรณกรรมการเมือง นักวิชาการ
ด้านการเมืองการปกครอง นักวิชาการด้านวรรณกรรมการเมือง และนักการเมือง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์
ข้อมูลเพิ่มเติมจากการค้นคว้าเอกสาร ได้แก่ วรรณกรรม ตำรา หนังสือ เรื่องสั้น นวนิยาย บทละครพูด ปกฉะต่าง ๆ
บทความในนิตยสารและหนังสือพิมพ์

ขั้นตอนการสร้างและทดสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการโดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
รวมทั้งแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัย เพื่อสำรวจตัวแปรที่จะใช้สำหรับกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อเป็นแนวทาง
ในการกำหนดข้อคำถามสัมภาษณ์และศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยและเนื้อหา
ของเครื่องมือวิจัย ให้มีความชัดเจนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมากขึ้น จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้จากข้อ 1 และข้อ 2
มาสร้างเครื่องมือการวิจัยตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่กำหนดไว้ แล้วนำเครื่องมือที่ได้เสนอเพื่อความคิดเห็นและ
คำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาฯ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาในขั้นต้น และแก้ไขปรับปรุงเครื่องมือ
ให้ถูกต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยก่อนนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาในลำดับถัดไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยมาจากการค้นคว้าเอกสาร ได้แก่ 1.) วรรณกรรมเมืองที่ปรากฏ
ใน พ.ศ. 2440-2500 ประกอบด้วย 1.1) บทความ ว่าด้วยความฝันละเมอ แต่มีใช้การนอนหลับ ของ เทียนวรรณ
1.2) นิราศหนองคาย ของ ทิม สุขยางค์ 1.3) พงศาวดารสุโขทัย ของ กศร.กุลลาบ 1.4) หนังสือ ฝันร้ายของข้าพเจ้า
ของ พระยาศรภักย์พิพัฒน์ 1.5) นวนิยาย เรื่องเมืองนิมิตร ของ หม่อมราชวงศ์นิมิตมงคล นวรัตน์ 1.6) เรื่องสั้น เรื่อง
ลาก่อนรัฐธรรมนูญ ของ ศรีบูรพา 1.7) บัลลังก์เชียงรุ่ง ของ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ และข้อมูลอื่น ๆ จากตำรา
หนังสือ หนังสือพิมพ์ สื่อออนไลน์ และใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย
โดยการนำแบบสัมภาษณ์ไปตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้สูตรของ IOC ในการวิเคราะห์ดัชนี
ความสอดคล้องระหว่างรายการข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย ผ่านอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย
เชิงคุณภาพ จำนวน 5 ท่าน จากนั้นจึงนำไปใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่
เกี่ยวข้องกับการวิจัยมาวิเคราะห์ และจากการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมาตรวจสอบความสมบูรณ์
ซึ่งการตรวจสอบข้อมูลใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

ผลการศึกษา

1. การควบคุมเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมเมืองก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2440-
2475 (สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์) มีดังนี้

1.1 การจำคุก เทียนวรรณ คือ นักประพันธ์ที่มีแนวคิดก้าวหน้า ที่กล้าวิพากษ์สังคม เรียกร้องให้ประชาชน
มี ฟรี (เสรีภาพ) และเรียกร้องให้มี ปาเลเมนต์ ดังที่ปรากฏในบทความเรื่อง “ว่าด้วยความฝันละเมอ แต่มีใช้การนอน
หลับ” ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับอุดมคติทางการเมืองการปกครองที่ปรารถนาจะเกิดขึ้นในสังคมสยาม ณ ขณะนั้น

เช่น ความฝันข้อที่ 28 “จะตั้งปาลิเมนอนุญาตให้มีหัวหน้าราษฎรมาพูดธุระชี้แจงของตนแก่รัฐบาลได้” (กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม, 2566) เทียนวรรณถูกจำคุกด้วยข้อหาหมิ่นตราพระราชสีห์ สาเหตุที่น่าจะทำให้ต้องโทษจำคุก คือ การนำเสนอแนวคิดที่ล้ำสมัยในเรื่องเปลี่ยนแปลงการปกครอง เน้นค่านิยมเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียม ซึ่งถือว่าเป็นประเด็นที่ค่อนข้างแปลกใหม่ในสังคมไทยขณะนั้น จนการเสนอแนะแนวทางให้ปรับปรุงเรื่องความเสมอภาคของหญิงชาย เสนอให้มีการจัดตั้งศาลยุติธรรม และการจัดตั้งรัฐสภาของเทียนวรรณถูกมองว่าเป็นการชิงสุกก่อนห่าม

1.2 การทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง เกิดขึ้นกับวรรณกรรมเรื่อง พงศาวดารสุโขทัย และบทความต่าง ๆ ที่ตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์สยามประเพณีของ ก.ศ.ร. กุหลาบ เนื่องจากนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่ไม่ตรงกับความจริงด้วยการคัดลอกวรรณกรรมในหอหลวงไปเผยแพร่อยู่บ่อยครั้ง และถูกกล่าวหาว่าเป็นนักกึ่งซึ่งมาจากชื่อ กุหลาบ โดยเฉพาะเหตุที่ “นายกุหลาบแต่งพงศาวดารกรุงสุโขทัย พิมพ์ในหนังสือสยามประเพณีว่า มีพระเจ้าแผ่นดินนามว่า พระปิ่นเกษ และมีพระโอรส คือ พระจุลปิ่นเกษ หวังจะเทียบพระจอมเกล้าและพระจุลจอมเกล้า จึงถูกสั่งขังในโรงพยาบาลเป็นเวลา 7 วัน” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2533) “การทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงนี้มีจุดประสงค์เพื่อรักษาสถานภาพของชนชั้นปกครองและป้องกันไม่ให้ข้อมูลเข้าถึงประชาชน ซึ่งสะท้อนถึงวิธีการควบคุมเสรีภาพทางการเมืองที่ไม่ใช้ความรุนแรง แต่ยังคงมีผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือและเสรีภาพของผู้สร้างวรรณกรรม” อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ (2567), สัมภาษณ์

1.3. การลงโทษด้วยการทรมานร่างกาย ปรากฏขึ้นกับวรรณกรรมเรื่อง “นิราศหนองคาย” ของนายทิม สุขยางค์ (หลวงพัฒนพงศ์ภักดี) เนื่องจากเนื้อหาที่เสียดสีและวิจารณ์ชนชั้นสูงในสังคม โดยเฉพาะ “การเขียนเสียดสีสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ว่าแพ่ทัพพญวน ความว่า “สมเด็จพระท่านชาวนฉลาดดลามาเก่าชื่อท่านเนาครั้งทัพพญวนกระบวนหนี” ซึ่งถือเป็นเรื่องใหญ่” (อรรถพร ดีที่สุด, 2560) ท่านสมเด็จพระเจ้าพระยาจึงฟ้องร้องจนผู้ประพันธ์ได้รับราชทัณฑ์อย่างร้ายแรง คือ ถูกลงโทษด้วยการโบย ยึดวรรณกรรมไปเผาและสั่งจำคุก แต่หลังจากพ้นโทษนายทิม สุขยางค์ก็กลับเข้ารับราชการตามเดิม การถูกลงโทษของนายทิม อาจจะเป็นเพียงการคานอำนาจทางการเมืองในราชสำนักที่จำเป็นต้องควบคุมเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมือง เพื่อรักษาเสถียรภาพด้านความสัมพันธ์ระหว่างพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เพราะหากพระมหากษัตริย์ผู้เป็นองค์อธิปัตย์มีแสดงการปกป้องขุนนางมากการมีในราชสำนักอาจมีปัญหาคความขัดแย้งกลางแครงใจเกิดขึ้นได้

1.4. การกำหนดหนังสือต้องห้าม พบว่าวรรณกรรมการเมือง เรื่อง นิราศหนองคาย นอกจากควบคุมเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองด้วยวิธีทรมานร่างกายและจำคุกแล้ว ยังมีการสั่งเผาทำลายต้นฉบับอีกด้วย ถือเป็นการเซ็นเซอร์ไม่ให้ผลงานได้รับการเผยแพร่สู่สาธารณชนโดยวินิจัยของรัฐ แต่พ.ศ. 2458–2459 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงขอคัดลอกนิราศหนองคายเพื่อเก็บไว้ในหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครทำให้วรรณกรรมฉบับคัดลอกยังคงปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน

2. การควบคุมเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475–2500 (สมัยประชาธิปไตย) มีดังนี้

2.1 การจำกัดตลอดชีวิต หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองประชาชนไทยคาดหวังความมีเสรีภาพในการใช้ชีวิตเป็นอย่างมาก แต่สถานการณ์กลับไม่เป็นไปตามหวัง ซึ่งปรากฏในวรรณกรรม เรื่อง “ฝันร้ายของข้าพเจ้า” ว่า “แสงประทีปประชาธิปไตยของไทยไม่ได้สว่างโชติช่วงโปรดประชาชนพลเมืองสมกับที่คนไทยได้พากันตื่นตื่นโสมนัสหรรษา” (เลื่อน ศรภักย์วานิช, 2512) โดยเฉพาะในแวดวงวรรณกรรมนั้นพบการควบคุมเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองที่ความรุนแรงขึ้นตามลำดับ ในหนังสือฝันร้ายของข้าพเจ้า ประพันธ์โดยพระยาศรภักย์พิพัฒน์ (เลื่อน ศรภักย์วานิช) ยังบันทึกถึงเหตุการณ์การถูกจำกัดตลอดชีวิตของตนเนื่องจากการเขียนบทความวิจารณ์รัฐบาลคณะราษฎรว่า “เรากลับมาเป็นสัตว์ในขุตาตรวจอีกหลายเดือนจึงถูกเบิกตัวไปฟังคำพิพากษาว่าหนังสือที่ข้าพเจ้า

พิมพ์นั้นเกี่ยวกับการกบฏ จึงพิพากษาว่ามีความผิดฐานกบฏมาตรา 101 ให้จำคุกไว้ตลอดชีวิต” และถูกส่งไปขังที่เกาะเต่า เป็นการทรมานร่างกายและลิดรอนเสรีภาพที่หนักหนาสาหัสกว่าการโอบหลายเท่าตัว

2.2 การออกกฎหมาย วรรณกรรมการเมืองรูปแบบนวนิยายเรื่อง ความฝันของนักอุดมคติ บทประพันธ์ ม.ร.ว. นิมิตมงคล นวรัตน์ เนื้อหาถ่ายทอดชีวิตของรุ่ง จิตเกษมชายหนุ่มผู้เปี่ยมล้นไปด้วยอุดมการณ์ในการใช้ชีวิตตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งตัวละครเอกในเรื่องมีความคล้ายคลึงกับชีวิตจริงของนักประพันธ์ ที่ถูกส่งจำคุกตลอดชีวิตในข้อหากบฏ ม.ร.ว. นิมิตมงคล นวรัตน์ ได้เขียนบันทึกชีวิตจริงของท่านไว้ในวรรณกรรม เรื่อง ชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง เพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงในอีกแง่มุมหนึ่งว่าการตัดสินใจนั้นเป็นการใส่ร้ายป้ายสีว่า “คดีกบฏ 2481 เป็นเรื่องเสกสรรคิดใส่ร้าย และการประหารชีวิต 18 คนนั้นเป็นการฆาตกรรมโดยแฝงนามกฎหมาย และถูกส่งตัวไปเกาะเต่า โดยข้าพเจ้าถูกจับได้ว่าได้เขียนเรื่อง “ความฝันของนักอุดมคติ” ซึ่งถูกเห็นว่าเป็นภัยร้ายแรงแก่ความสงบสุขของประเทศชาติ” (นิมิตรมงคล, 2564) และในหนังสือ คำพิพากษาศาลพิเศษ เรื่อง กบฏ พุทธศักราช 2482 กล่าวถึงมร. นิมิตมงคล นวรัตน์ ว่า “ได้เขียนบทประพันธ์สนับสนุนส่งเสริมลัทธิคอมมิวนิสต์ และเขียนบทประพันธ์กับกล่าวด้วยวาจาตำหนิติเตียนรัฐบาล” (กรมโฆษณาการ, 2482)” ซึ่งนวนิยายเรื่องความฝันของนักอุดมคตินั้น สะท้อนภาพการควบคุมเสรีภาพของวรรณกรรมการเมืองยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองได้อย่างเด่นชัด เนื่องจาก “แก่นเรื่องมีนัยสำคัญในการนำเสนออุดมการณ์ทางการเมืองการปกครอง ซึ่งสามารถเป็นแนวทางแก่ผู้อ่านในการพิจารณาหลักการพื้นฐานของสังคมในอุดมคติ (Utopia) อย่างไรก็ตาม การนำเสนอดังกล่าวอาจถูกตีความในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ระบอบการปกครองที่มีลักษณะเผด็จการประชาธิปไตยในบริบทสังคมสมัยนั้น” (พิมพ์ภรณ์ บุญประเสริฐ, 2567: สัมภาษณ์)

2.3 การสนับสนุนวรรณกรรมที่ส่งเสริมนโยบายรัฐ เป็นวิธีการควบคุมเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองที่ตรงข้ามกับการเซนเซอร์ที่ใช้กับหนังสือพิมพ์ นักประพันธ์ยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475–2500 มักเป็นนักหนังสือพิมพ์ควบคู่ไปด้วย จึงใช้วิธีนำเสนอแนวคิดและอุดมการณ์ผ่านวรรณกรรม ซึ่งมีทั้งนักประพันธ์ที่สนับสนุนนโยบายรัฐบาลคณะราษฎรและต่อต้าน กรณีตัวอย่าง วรรณกรรมการเมืองในรูปแบบเรื่องสั้น ลาก่อนรัฐธรรมนูญ ของศรีบูรพา นักประพันธ์ผู้ศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง และมีความมุ่งหวังว่ารัฐบาลคณะราษฎรจะนำพาประเทศชาติไปสู่เสรีภาพและประชาธิปไตย งานเขียนของศรีบูรพาในเรื่อง ลาก่อนรัฐธรรมนูญ จัดอยู่ในวรรณกรรมที่รัฐใช้วิธีการควบคุมด้วยการสนับสนุน เพราะเนื้อเรื่องกล่าวถึงสมศักดิ์ เต้นชัยพลเรือนผู้ปลอมตัวไปเป็นลูกเสือเพื่อต่อสู้กับคณะกบฏบรรดเพื่อปกป้องประชาธิปไตยจนเสียชีวิต โดยเสี่ยงภัยรยว่า “เพื่อพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งรัฐธรรมนูญอันศักดิ์สิทธิ์ ฉันก็ได้ตายด้วยความอ้อมใจอย่างที่สุด” (ศรีบูรพา, 2522) แสดงให้เห็นความเชื่อมั่นและศรัทธาอันแรงกล้าต่อระบอบประชาธิปไตยของผู้ประพันธ์ การให้อิสระในการเผยแพร่วรรณกรรมที่สนับสนุนนโยบายรัฐ ถือเป็นการควบคุมเสรีภาพรูปแบบหนึ่ง เพราะเป็นการขีดวงล้อมในการจำกัดการเผยแพร่วรรณกรรมที่ต่อต้านรัฐให้หมดช่องทางในการเผยแพร่ แต่เมื่อเวลาผ่านไป ผลงานของรัฐบาลคณะราษฎรซึ่งเปลี่ยนผู้นำหลายสมัย กลับสะท้อนแนวคิดเผด็จการในระบอบประชาธิปไตย จากความชื่นชมในตอนแรกของศรีบูรพา กลายเป็นการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและถูกควบคุมเสรีภาพทางการเมืองเช่นเดียวกับนักเขียนคนอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีการตีพิมพ์วรรณกรรมส่งเสริมอุดมการณ์ชาตินิยม เช่น วรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ทั้งเรื่องสั้นและนวนิยายของพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ เช่น เช่น บัลลังก์เชียงรุ่ง ราชนู และเลือดสุพรรณ โดย “ทัศนคติต่าง ๆ ของหลวงวิจิตรวาทการที่แสดงออกมาในงานประพันธ์ ท่านใช้จิตวิทยาในการผูกเรื่องให้คนดูประทับใจในบทบาทของตัวละคร” (ครองพล อภิธนาคุณ, 2566) จนปลูกจิตสำนึกให้กับผู้อ่าน เป็นการกล่อมเกลாதองการเมืองเพื่อชักจูงหรือเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมของประชาชนให้สนับสนุนแนวคิดและนโยบายของรัฐบาลคณะราษฎร โดยเฉพาะการสนองลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและลดความขัดแย้งทางการเมือง

3. การเปรียบเทียบการควบคุมเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2440–2475 (สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์) กับหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475–2500 (สมัยประชาธิปไตย) มีดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบการควบคุมเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2440–2475 กับหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475–2500

ยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2440–2475	ยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475–2500	วิเคราะห์ความแตกต่าง
1. การจำคุก	การจำคุกตลอดชีวิต	ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การตัดสินโทษขึ้นอยู่กับพระราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์ จำนวนปีของการจำคุกไม่มีกำหนดชัดเจน การสิ้นสุดโทษมักเกิดขึ้นจากการพระราชทานอภัยโทษ ในขณะที่ในระบอบประชาธิปไตย มีการบัญญัติกฎหมายตามรัฐธรรมนูญจึงมีความชัดเจนมากกว่า และมีกรณีที่น่าประหลาดถูกจำคุกตลอดชีวิต เนื่องจากการเชื่อมโยงระหว่างวรรณกรรมและการเมือง
2. การทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง		ปรากฏพบในวรรณกรรมการเมืองของ ก.ศ.ร. หลากหลายในยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง
3. การลงโทษด้วยการทรมานร่างกาย		ปรากฏพบในวรรณกรรมการเมืองเรื่องนิราศหนองคาย ของนายทิม สุขยางค์ เป็นวิธีการลงโทษตามจารีตที่ใช้ความกลัวในการควบคุมมิให้กระทำความผิด แต่ภายหลังเมื่อมีบทบัญญัติตามกฎหมายรัฐธรรมนูญจึงปรับระบบการลงโทษให้มีความรุนแรงตามหลักสิทธิมนุษยชน
4. การกำหนดหนังสือต้องห้าม	การสนับสนุนวรรณกรรมที่ส่งเสริมนโยบายรัฐ	การควบคุมทั้ง 2 วิธีมีกระบวนการแตกต่างกัน แต่ให้ผลลัพธ์เดียวกัน คือ การกำหนดหนังสือต้องห้ามเป็นการจำกัดการเผยแพร่เนื้อหาที่ขัดแย้งกับนโยบายรัฐ การสนับสนุนวรรณกรรมที่ส่งเสริมนโยบายของรัฐ ก็เป็นการปิดกั้นเสียงวิพากษ์วิจารณ์และส่งเสริมทัศนคติที่เอื้อต่อรัฐ โดยลดคุณค่าของหนังสือที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางที่รัฐกำหนด เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนคล้อยตามนโยบายของรัฐอย่างแนบแน่น

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2440–2475	ยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475–2500	วิเคราะห์ความแตกต่าง
5.	การออกกฎหมาย	ยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2464 เพื่อควบคุมกิจการหนังสือพิมพ์ หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง คณะราษฎรได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์และจัดตั้งศาลพิเศษในปี 2481 เพื่อกล่าวหาบรรณกรที่ต่อต้าน ซึ่งผลงานของมรว.นิมิตรมงคล ถูกตีความว่ามีความผิดฐานกบฏตามกฎหมายลักษณะอาญามาตรา 301 จึงเป็นการใช้กฎหมายควบคุมบรรณกรรมการเมืองโดยตรง.

อภิปรายผล

1. บรรณกรรมการเมืองก่อนการเปลี่ยนแปลง พุทธศักราช 2440–2475 จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์พบว่าเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านบรรณกรรมการเมืองมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือ ผู้ปกครองมีอำนาจในการควบคุมเสรีภาพของประชาชน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความไม่สงบหรือความขัดแย้ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสิทธิของโทมัส ฮอบส์ กับจอห์น ล็อก (พระวรวัชรินทร์, สิริภทโท (อินวิน), 2563) “มนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องยอมสละสิทธิธรรมชาติของตนทั้งหมดให้กับรัฐ เพื่อที่รัฐจะได้มีอำนาจอย่างเต็มที่ในการควบคุมสถานะธรรมชาติของมนุษย์ โดยจำเป็นต้องให้มนุษย์ยอมสละเสรีภาพของตนมอบให้กับรัฐ” ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับระบอบการปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทยที่ควบคุมเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านบรรณกรรมการเมืองโดยยึดหลักการให้สิทธิขาดในการตัดสินความชอบธรรมแก่ชนชั้นปกครองนั้นคือองค์พระมหากษัตริย์ในการพิจารณาว่าบรรณกรรมเรื่องใดส่งผลเสียต่อสังคมภายใต้แนวคิดการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เห็นสมควรที่จะควบคุมเสรีภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ปรัชญาทางการเมืองว่าด้วยรัฐที่เข้มแข็ง (ประสงค์ เล็กไธสง, 2568) “ในการบังคับใช้กฎหมายและลงโทษ ผู้ละเมิดกฎเพื่อสร้างความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในสังคม บทบาทของรัฐไม่เพียงจำกัดอยู่ที่การรักษาความสงบเรียบร้อย แต่ยังรวมถึงการป้องกันภัยคุกคามจากภายนอก ฮอบส์ยอมรับว่า การมอบอำนาจให้รัฐอย่างเบ็ดเสร็จ อาจดูเหมือนเป็นการลดทอนเสรีภาพของประชาชน แต่เขาเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากการกระจายอำนาจหรือการแบ่งอำนาจอาจทำให้เกิดความขัดแย้งที่นำไปสู่ความไม่สงบในสังคม แนวคิดเรื่องสัญญาประชาคมของฮอบส์แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพส่วนบุคคลกับความสงบเรียบร้อยของสังคม เขาชี้ให้เห็นว่าการสละเสรีภาพบางส่วนเพื่อความมั่นคงส่วนรวมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในสังคมมนุษย์ การควบคุมเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านบรรณกรรมการเมืองยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2440–2475 จึงสอดคล้องกับทฤษฎีเสรีภาพของโทมัส ฮอบส์ อย่างมีความชอบธรรม

2. บรรณกรรมการเมืองยุคหลังการเปลี่ยนแปลง พุทธศักราช 2475–2500 จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์พบว่าเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านบรรณกรรมการเมืองไม่มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเน้นเรื่องสิทธิ เสรีภาพของประชาชนเป็นหลัก และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของ

ประชาชนได้มีการนำมาบัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 แต่ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองการควบคุมเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองก็ยังคงมีอยู่และทวีความรุนแรงขึ้นในทางกฎหมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์ เรื่อง วิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองในวรรณกรรมไทยตั้งแต่ปีพ.ศ. 2475 ถึง 2519 กล่าวว่า “การปกครองแบบประชาธิปไตยเน้นความสำคัญของการพึงเสียประชาชน โดยอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนที่มอบหมายให้กลุ่มบุคคลบริหารบ้านเมือง เมื่อชนชั้นปกครองใช้อำนาจอย่างไม่เหมาะสม จะนำไปสู่ความไม่พอใจของประชาชน โดยเฉพาะในระบบเผด็จการที่ทำให้กวีหรือนักเขียนต้องเผชิญกับแรงกดดันในการสร้างสรรค์ผลงาน บางครั้งต้องลักลอบแต่งหรือเปลี่ยนแปลงเนื้อหาเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกข่มขู่จากผู้มีอำนาจ” (พัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์ , 2541) สะท้อนการไม่เปิดโอกาสให้สังคมไทยโดยเฉพาะแวดวงวรรณกรรมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองตามที่ควรจะมีในระบอบประชาธิปไตย

3. เปรียบเทียบการควบคุมเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2440–2475 กับหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475–2500 จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์พบว่ายุคก่อนและหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นไม่มีความเป็นเสรีนิยมในการควบคุมเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองเช่นเดียวกัน เพราะการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สิทธิขาดในการปกครองขึ้นอยู่กับคนเดียว คือกษัตริย์ ชนชั้นภายใต้การปกครองไม่มีสิทธิในการเรียกร้องความเท่าเทียมเพราะถูกกดไว้ด้วยความเชื่อและค่านิยมแบบเก่า มีขุนนางเป็นปราการด่านแรกในการควบคุมเสรีภาพจนประชาชนต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองเพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพ สอดคล้องกับงานวิจัย ของนายพิรพงศ์ หมูซัง เรื่อง แนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ. 130 ที่กล่าวว่า “การเกิดระบบอุปถัมภ์ในระบบราชการและความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคม จนมีความต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่สิ่งที่พวกเขาเรียกว่า ลิ้มเต็ด มอนนากี้ หรือ รีบปลีก โดยเน้นไปที่การให้ประชาชนมีความเท่าเทียม มีความเสมอภาคบนพื้นฐานของอุดมการณ์เสรีนิยม อันได้แก่ เสรีภาพและความเสมอภาค” (พิรพงศ์ หมูซัง, 2558) สะท้อนให้เห็นว่าการควบคุมเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นไม่สอดคล้องกับแนวคิดเสรีนิยม สำหรับการปกครองระบอบประชาธิปไตยหลัง 2475–2500 แม้วรรณกรรมในยุคนั้นจะสนับสนุนหรือเรียกร้องความเป็นประชาธิปไตยภายใต้แนวคิดเสรีนิยมทั้งนวนิยายเรื่อง ความฝันของนักอุดมคติและลาก่อนรัฐธรรมนูญแต่รัฐบาลคณะราษฎรกลับปกครองโดยกลุ่มคนเพียงกลุ่มเดียวที่พยายามกุมอำนาจไว้ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย สอดคล้องกับงานวิจัยของกษิดิศ อนันท์นาธร เรื่อง ชีวิตของระบอบรัฐธรรมนูญไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475–2490 ว่า “ในระยะแรกคณะราษฎรได้ใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองเพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง จากนั้นได้มีการประนีประนอมเพื่อให้การเปลี่ยนผ่านเป็นไปอย่างราบรื่น โดยยังคงยึดหลักประชาธิปไตย ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กลุ่มนักการเมืองในฝ่ายเสรีของคณะราษฎรก็ถูกกลุ่มทหารและฝ่ายอนุรักษนิยมรัฐประหาร นำไปสู่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราวที่ไม่เป็นประชาธิปไตย ส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองกลับไปสู่ระบอบที่ไม่เป็นประชาธิปไตยอีกครั้ง” (กษิดิศ อนันท์นาธร, 2560) สะท้อนให้เห็นความไม่มีเสรีนิยมเกิดขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองพบว่าทุกวิธีการควบคุมเป็นการจำกัดเสรีภาพทางการเมืองของสังคมไทยทั้งในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และประชาธิปไตย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

1.1 ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐ รัฐบาลหรือผู้มีอำนาจทางการเมืองในปัจจุบันต้องให้เสรีภาพอย่างแท้จริงต่อนักเขียนและนำปัญหาทางการเมืองที่ปรากฏในวรรณกรรมการเมืองทั้งในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และระบอบประชาธิปไตยในอดีตที่นักเขียนนำเสนอมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆของชาติบ้านเมือง

1.2 ข้อเสนอแนะต่อภาคเอกชน สร้างสังคมแห่งความรู้โดยการจัดกิจกรรมอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในสังคมจากการอ่านวรรณกรรมการเมืองซึ่งจะช่วยสร้างสังคมที่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และการเมือง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองพุทธศักราช 2500–2520 เพื่อศึกษาพัฒนาการของเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองในยุคถัดไป เพื่อนำบทเรียนทางประวัติศาสตร์มาปรับปรุงและพัฒนาเสรีภาพทางการเมืองของสังคมในยุคปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมโฆษณาการ. (2482). *คำพิพากษาศาลพิเศษ พุทธศักราช 2482 เรื่องกบฏ*. พานิชศุภผล.
- กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม. (2566). เทียนวรรณบันทึก “ว่าด้วยความฝัน” เมื่อ 100 ปีก่อน เห็นไทยเลืกทาส ตั้งธนาคาร มีสภาผู้แทนฯ. *ศิลปวัฒนธรรม*. https://www.silpa-mag.com/history/article_28336
- กษิตศ อนันทนารถ. (2560). *ชีวิตของระบอบรัฐธรรมนูญไทยตั้งแต่พ.ศ. 2475 ถึง 2490*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย คณนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ครองพล อภิธนาคุณ. (2566). บทบาทและการสื่อสารทางการเมืองผ่านวรรณกรรมของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ: ศึกษาในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2481-2505. *วารสารศิลปการจัการ*, 7(4), 1484–1501.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2533). *นิทานโบราณคดี*. เกษมการพิมพ์.
- นพพร ประชากุล. (2560, 14 ตุลาคม). คิดสร้างต่างสรรค์-ทอมัส ฮอบส์ ผู้คิดค้นทฤษฎีสัญญาประชาคม. *สารคดี*. <https://www.sarakadee.com/2017/10/14/thomas-hobbes/>
- นพรัตน์ ชมภูธัญ, สราวุธ มูลทา และสิริวิทย์ สุพล. (2563). แนวคิดของนักปราชญ์รัฐศาสตร์มมมมองประชาธิปไตย. *วารสารสันติสุขปริทรรศน์*, 1(2), 21–34.
- นิมิตมงคล นวรัตน์, ม.ล. (2564). *ชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง*. ศรีปัญญา.
- ประสงค์ เล็กไธสง. (2568). ปรัชญาทางการเมืองว่าด้วยรัฐที่เข้มแข็งของโทมัส ฮอบส์. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*, 8(1), 249.
- ปิ่นบุญญา ลำมะนา. (2560). การจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกในประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์*, 1(2), 63–81.
- พระจันทร์ เอี่ยมชื่น. (2563). สมบูรณาญาสิทธิราชย์แบบไทย ๆ อาจไม่ได้เก่าแก่อย่างที่คิดและเคยเกิดขึ้นใน 3 รัชสมัยเท่านั้น. BrandThink. <https://www.brandthink.me/content/absolute-monarchy>
- พัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์. (2541). *วิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองในวรรณกรรมไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 ถึง 2519* (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พิมพาภรณ์ บุญประเสริฐ. (2567). *เปรียบเทียบเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2440-2475 กับยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475-2500*, สัมภาษณ์
- พีรพงศ์ หมูซัง. (2558). *แนวคิดทางการเมืองของคณะ ร.ศ. 130*. ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มขวินทร์ ปุริสุตโตโม, พระมหา. (2564). วิเคราะห์แนวคิดเรื่องเสรีภาพของจอห์น ล็อก กับ คาร์ล มาร์ก. *วารสารวัฒนธรรมแห่งการพุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 3(1), 27–41. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/Vanam_434/article/view/247601
- เลื่อน ศราภย์วานิช. (2512). *ฝันร้ายของข้าพเจ้า*. ศราภย์.

วรวัชรินทร์, สิริภุโท (อินวิน), พระ. (2563). การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสิทธิของโทมัส ฮอบส์กับจอห์น ล็อก. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ศรีบูรพา. (2522). ลาก่อนรัฐธรรมนูญ. วิทวัส. สมนึก จันทร์โสดา, สิริชัย ธรรมจารี (สายสิงห์), พระ, สังวาน เขมปญโญ (สายเนตร), พระ และศราวุธ ชันธิชัย. (2565). เสรียนิยมกับพลังอำนาจใหม่ของการเมืองในศตวรรษที่ 21. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 6(2), 552-565. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jeir/article/view/257193> สุริยะ หาญพิชัย. (2565). แนวคิดทางการเมืองและสังคมในวรรณกรรมเรื่องสั้นพานแว่นฟ้า 2559-2564. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 2(5), 541-558. อรรถพร ดีที่สุด. (2560). นิราศหนองคายฉบับสมุดฝรั่ง: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ. (2567). เปรียบเทียบเสรีภาพทางการเมืองไทยผ่านวรรณกรรมการเมืองยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2440-2475 กับยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475-2500, สัมภาษณ์

คณะผู้เขียน

กัลยา เนตรายน

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
1 ถนน อุททองนอก แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300
E-mail: s65584944010@ssru.ac.th

วิจิตรา ศรีสอน

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
1 ถนน อุททองนอก แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300
E-mail: wijittra.sr@ssru.ac.th